

วาทกรรมที่ทำให้เกษตรกรต้องปรับตัวภายใต้ภาวะการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ
ของเกษตรกรในพื้นที่ลุ่มน้ำท่าจีน จังหวัดนครปฐม

DISCOURSE THAT MAKES FARMERS TO ADAPT UNDER CONDITIONS OF CLIMATE CHANGE
IN THE THA CHIN RIVER BASIN NAKHONPATHOM PROVINCE

ปิยนารถ อิมดี

Piyanart Imdee

สาขาวิชาสหวิทยาการ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

Interdisciplinary Studies, Graduate School, Thammasat University, Thailand

Email: piyanart1996@gmail.com

Received 8 August 2024; Revised 26 December 2024; Accepted 31 December 2024.

บทคัดย่อ

บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของชุดวิทยานิพนธ์เรื่อง “การปรับตัวของเกษตรกรต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ: จากวาทกรรมสู่การตอบโต้ของเกษตรกรลุ่มน้ำท่าจีน” มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาผลกระทบและการปรับตัวต่อภาวะการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศของเกษตรกรลุ่มน้ำท่าจีน จังหวัดนครปฐม 2) เพื่อศึกษาวาทกรรมที่ทำให้เกษตรกรต้องปรับตัว เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ

ผลการศึกษาพบว่า 1) การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศส่งผลกระทบทางลบต่อเกษตรกรลุ่มน้ำท่าจีนแบ่งเป็น 3 ด้านคือ (1) ด้านกายภาพ น้ำท่วม น้ำทะเลรุกเข้ามาในพื้นที่ (2) ด้านสิ่งแวดล้อม ดินขาดความอุดมสมบูรณ์ (3) ด้านเศรษฐกิจ ผลกระทบที่เกิดขึ้นนำไปสู่การปรับตัวของเกษตรกรใน 2 ลักษณะคือ (1) การปรับตัวด้านอาชีพ โดยการเปลี่ยนวิธีการผลิต (2) การปรับตัวตามสถานการณ์เฉพาะหน้า ซึ่งขึ้นอยู่กับความพร้อมด้านองค์ความรู้และเงินทุนของแต่ละคน และ 2) วาทกรรมกระแสหลักที่ถูกพูดถึงในพื้นที่ศึกษาโดยรัฐและแวดวงวิชาการที่ทำให้เกษตรกรต้องปรับตัวคือ (1) วาทกรรมแก้ปัญหาภาวะโลกร้อน โดยลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจกจากต้นตอแหล่งผลิตในภาคเกษตร (2) วาทกรรมพึ่งตนเองก่อน เกษตรกรต้องหาทางรอดด้วยตนเองก่อน (3) วาทกรรมเสียสละเพื่อประโยชน์ส่วนรวม รัฐให้ชาวนครปฐมเป็นผู้เสียสละบ้านของตนให้เป็นพื้นที่รับน้ำเพื่อป้องกันน้ำท่วมกรุงเทพ (4) วาทกรรมการผลิตเพื่อการค้าและส่งออก จึงใช้ปุ๋ยเคมี ยาฆ่าแมลงจำนวนมาก ซึ่งย้อนแย้งกับนโยบายลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจก (5) วาทกรรมเกษตรอัจฉริยะเป็นความหวังใหม่ของเกษตรกร ทำให้เกษตรกรต้องเสียเงินลงทุนเพิ่มขึ้น แต่ก็ไม่สามารถทำได้ทุกคน

คำสำคัญ : วาทกรรม; การปรับตัวของเกษตรกร; การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ

Abstract

This article is part of the thesis on “Farmers’ Adaptation to Climate Change: From Discourse to Response of Farmers in the Tha Chin River Basin”. This article has the objectives 1) to study the impact and adaptation to climate change of farmers in the Tha Chin River Basin, Nakhon Pathom Province and 2) to study the discourse that causes farmers to adapt. This is a qualitative research.

The results revealed that 1) Climate change has negative impacts on farmers in the Tha Chin River Basin, which can be divided into 3 aspects, (1) Physical aspect: frequent flooding, seawater intrusion into the area, (2) Environmental aspect: soil infertility, and (3) Economic aspect. The resulting impacts lead to farmers’ adaptation in 2 aspects, (1) occupational adaptation by changing production methods, (2) adaptation to specific situations, which depends on the readiness of knowledge and capital of each person. and 2) The mainstream discourses that are talked about in the study area by the government and academic circles that cause farmers to adapt, (1) The discourse to solve global warming problems by reducing greenhouse gas emissions from the source of production in the agricultural sector, (2) The discourse of self-reliance first, farmers must find a way to survive by themselves first, (3) The discourse of sacrifice for the common good. The government has made the people of Nakhon Pathom sacrifice their homes to be flood retention areas to prevent flooding in Bangkok, (4) The discourse of production for trade and export uses a lot of chemical fertilizers and pesticides, which contradicts the policy of reducing greenhouse gas emissions, (5) Smart Farming Discourse is a new hope for farmers, causing farmers to have to invest more money, but it wasn't possible for everyone.

Key words: Discourse; Farmer adaptation; Climate Change

บทนำ

ภาคการเกษตรของไทยประกอบไปด้วยเกษตรกรรายย่อยจำนวนมากที่มีความเป็นพลวัตและมีความหลากหลายสูง กลุ่มเกษตรกรรายย่อยกำลังเผชิญกับความท้าทายอย่างมาก ทั้งจากปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอก ปัจจัยภายในคือ แรงงานภาคเกษตรซึ่งเป็นแรงงานที่อยู่ในกลุ่มวัยสูงอายุมากกว่ากลุ่มวัยทำงาน และจำนวนแรงงานภาคเกษตรลดลงอย่างรวดเร็ว จนทำให้ต้องแก้ปัญหาโดยใช้แรงงานต่างชาติมาทดแทน ซึ่งเป็นแรงงานชั่วคราวที่ขาดการสะสมความรู้ ความชำนาญ และในส่วนของปัจจัยภายนอกที่เกษตรกรต้องเผชิญคือ การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ความผันผวนของฝนที่ไม่ตกต้องตามฤดูกาล อุทกภัย ภัยแล้ง ภาวะโลกร้อน ความเสื่อมถอยของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และกลไกการตลาดที่ถูกทำให้ไม่เป็นธรรม ซึ่งปัจจัยเหล่านี้ส่งผลให้เกิดการ

เปลี่ยนแปลงต่อการใช้ทรัพยากรของภาคเกษตรไทย ภายใต้ความเปลี่ยนแปลงนี้ได้ส่งผลกระทบต่อวิถีการผลิตและรายได้ของเกษตรกร เกษตรกรไม่สามารถกำหนดราคาผลผลิตของตนเองได้ การเปลี่ยนแปลงอุปสงค์และโครงสร้างตลาดสินค้าเกษตรทั่วโลก และนโยบายเกษตรของไทยยังถูกจำกัดด้วยปัจจัยทางการเมือง (Satyanurak, A., 2020; Lienchamroon, W., 2020)

ปัญหาสำคัญที่เกษตรกรทั่วโลกและเกษตรกรไทยกำลังเผชิญอยู่คือ การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศที่คาดเดาไม่ได้ การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ หมายถึงความแปรปรวนของสภาพอากาศในระยะยาวต่อเนื่องเป็นทศวรรษ หรือการเปลี่ยนแปลงของลักษณะอากาศเฉลี่ยในพื้นที่หนึ่ง ลักษณะอากาศเฉลี่ยนี้รวมถึงลักษณะทั้งหมดที่เกี่ยวข้องกับอากาศ เช่น อุณหภูมิ ลม ฝน การเปลี่ยนแปลงภูมิอากาศเกิดขึ้นจากความผันแปรทางธรรมชาติและเกิดจากกิจกรรมของมนุษย์ ทั้งทางตรงและทางอ้อมที่ทำให้องค์ประกอบของบรรยากาศเปลี่ยนแปลงไป (UNEP, 2008; IPCC, 2014; UNFCCC, 2022) การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศส่งผลกระทบต่อความสมดุลของระบบนิเวศ วิถีชีวิตของมนุษย์ และส่งผลกระทบโดยตรงต่อภาคการเกษตร ไม่ว่าจะเป็นอุณหภูมิที่ร้อนจัดหรือฤดูหนาวที่เปลี่ยนแปลงไป ฝนตกทั้งช่วงบ่อขึ้น น้ำท่วมและความแห้งแล้ง ปริมาณน้ำฝนตกมีน้อยกว่าปกติหรือไม่ก็ตกหนักกว่าปกติ และน้ำท่วมฉับพลันจากการรुक้าของน้ำทะเล (Thai Climate Justice for All, 2021) เหตุการณ์ที่กล่าวมานี้ นับเป็นภัยพิบัติที่ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตและวิถีการผลิตของเกษตรกร เนื่องจากสภาพอากาศมีความสำคัญต่อการทำการเกษตรอย่างยิ่ง เกษตรกรต้องพึ่งพาฝนฟ้าอากาศในการเพาะปลูก ดังนั้นการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศแบบไม่ทันตั้งตัวจึงส่งผลกระทบต่อทรัพยากรดิน ทรัพยากรน้ำ และความหลากหลายทางชีวภาพที่เปลี่ยนแปลงไป ทำให้ผลผลิตทางการเกษตรมีแนวโน้มเสียหายมากขึ้น ดังเหตุการณ์มหาอุทกภัยปี พ.ศ. 2554 เกิดน้ำท่วมพื้นที่การเกษตรในจังหวัดนครปฐม ทำให้พื้นที่เกษตรกรรมอันอุดมสมบูรณ์ของจังหวัดนครปฐมต้องจมน้ำเป็นจำนวนมาก สวนส้มโอได้รับความเสียหาย ส่งผลกระทบต่อพันธุ์ส้มโอนครปฐม แทบสูญพันธุ์ จะเห็นได้ว่าภัยพิบัติทางธรรมชาติสร้างผลกระทบต่อปัจจัยต่าง ๆ ของระบบนิเวศทางการเกษตรและผลกระทบต่อระบบนิเวศทางธรรมชาติด้วย และภัยพิบัติทางธรรมชาตินี้มีความเชื่อมโยงสัมพันธ์กับการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศโลกด้วย

ปัจจุบันไทยมีความเสี่ยงจากสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงสภาพอากาศแบบสุดขั้ว ซึ่งกำลังเกิดขึ้นบ่อยครั้ง และมีความรุนแรงอันเกิดจากความแปรปรวนของสภาพภูมิอากาศมากขึ้น จากรายงานภาวะเศรษฐกิจการเกษตรแนวโน้มปี พ.ศ. 2564 ของสำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร ชี้ว่าปัจจัยเสี่ยงที่คาดว่าจะส่งผลกระทบต่อภาคเกษตร ได้แก่ ภาวะฝนทิ้งช่วงและสภาพอากาศที่แปรปรวน การระบาดของโรคและแมลงศัตรูพืช โรคระบาดสัตว์ (Office of Agricultural Economics, 2022) และจากการประเมินความเสี่ยงต่อภัยพิบัติในอนาคตอันใกล้ในช่วงปี พ.ศ. 2558-2582 ด้วย Climate Model (Setthasiratan. B., 2012, pp. 27-28) พบว่าพื้นที่ที่มีความเสี่ยงต่อน้ำท่วมจะเพิ่มขึ้น ส่วนใหญ่อยู่ในพื้นที่ในกลุ่มลุ่มน้ำเจ้าพระยา-ท่าจีน กลุ่มลุ่มน้ำสาขาแม่น้ำโขง และกลุ่มลุ่มน้ำภาคใต้ฝั่งตะวันออก และพื้นที่ที่มีความเสี่ยงต่อภัยแล้งจะเพิ่มขึ้น ส่วนใหญ่อยู่ในพื้นที่ในกลุ่มลุ่มน้ำเจ้าพระยา-ท่าจีน และกลุ่มลุ่มน้ำสาขาแม่น้ำโขง ข้อมูลความเสี่ยงต่อภัยพิบัติในพื้นที่ดังกล่าวมีความเชื่อมโยงกับพื้นที่ลุ่มน้ำท่าจีน ซึ่งไหลผ่าน 4 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดชัยนาท จังหวัดสุพรรณบุรี จังหวัดนครปฐม และจังหวัดสมุทรสาครก่อนไหลลงสู่อ่าวไทย แม่น้ำท่าจีนเมื่อไหลผ่านจังหวัดสุพรรณบุรีจะเรียกว่าแม่น้ำสุพรรณ และเมื่อไหลผ่านจังหวัดนครปฐมจะเรียกว่าแม่น้ำนครชัยศรี โดยไหลผ่าน 3 อำเภอ

ในจังหวัดนครปฐม คือไหลผ่านอำเภอบางเลน อำเภอนครชัยศรี และอำเภอสสามพราน จังหวัดนครปฐม (Sombunwit, N., 2011, pp. 4-5)

จังหวัดนครปฐมเป็นพื้นที่เกษตรกรรมที่อยู่ใกล้กรุงเทพมหานคร และมีผลผลิตทางการเกษตรที่เป็นสินค้าหลักในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจของจังหวัดและเป็นสินค้าส่งออกที่สร้างรายได้ระดับประเทศอีกด้วย จังหวัดนครปฐมอยู่ในพื้นที่บริเวณลุ่มน้ำท่าจีน หรือลุ่มน้ำนครชัยศรี ซึ่งเป็นแหล่งผลิตทางการเกษตรที่มีชื่อเสียงของจังหวัดนครปฐม ในรอบ 2 ทศวรรษที่ผ่านมา ลุ่มน้ำท่าจีนมีความเสี่ยงทั้งอุทกภัยและภัยแล้งอย่างต่อเนื่อง เช่น ในปี พ.ศ. 2554 จังหวัดนครปฐมทุกอำเภอเกิดเหตุการณ์น้ำท่วม และในปี พ.ศ. 2558 จังหวัดนครปฐมได้ประสบกับปัญหาภัยแล้งที่ยาวนาน อีกทั้งยังเกิดปัญหาการรุกรานของน้ำเค็มในช่วงฤดูแล้ง ส่วนฤดูฝนก็เกิดเหตุการณ์น้ำท่วม เนื่องจากน้ำทะเลหนุนสูงขึ้น สร้างความเดือดร้อนต่อชุมชนริมน้ำท่าจีนและเกษตรกรในจังหวัดนครปฐมเป็นอย่างมาก กล่าวได้ว่าผลกระทบของความแปรปรวนของสภาพอากาศส่งผลต่อการดำเนินชีวิตของชุมชนและวิถีการผลิตของเกษตรกรแถบลุ่มน้ำท่าจีน (แม่น้ำนครชัยศรี) จังหวัดนครปฐม ด้วยเหตุนี้ทำให้เกษตรกรต้องมีการปรับตัวเพื่อเอาตัวรอดภายใต้ภาวะการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ถึงแม้ว่าเกษตรกรในแต่ละชุมชนแต่ละพื้นที่จะมีการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ แต่การตั้งรับปรับตัวนั้นมีข้อจำกัดแตกต่างกันออกไป เกษตรกรเพียงลำพังย่อมไม่สามารถทำได้ เพราะเรื่องการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับคนในทุกภาคส่วนของสังคม และเชื่อมโยงสัมพันธ์โดยตรงกับระบบเกษตรพาณิชย์ และนโยบายการค้าเสรีอีกด้วย ดังเช่นกรณีนโยบายของกรมส่งเสริมการเกษตรที่ต้องการช่วงชิงส่วนแบ่งการตลาดไม้ดอกในอาเซียน จึงพัฒนาไม้ดอกของไทยให้สามารถแข่งขันในตลาดอาเซียนได้ โดยการส่งเสริมให้ชาวสวนกล้วยไม้ที่อำเภอสสามพรานปลูกกล้วยไม้เพื่อส่งออกเป็นจำนวนมาก ซึ่งดอกกล้วยไม้มีความจำเป็นต้องใส่ปุ๋ยเคมีและยาฆ่าแมลงเพื่อบำรุงดอกให้สวยงามไม่ให้มีแมลงเจาะหรือทำลายกลีบดอกให้เสียหาย เพราะตลาดไม้ดอกไม่ต้องการดอกไม้ที่มีตำหนิ ถึงแม้ชาวสวนกล้วยไม้จะรู้ว่าการใช้สารเคมีเป็นอันตราย ก็ยังคงใช้สารเคมีจำนวนมากเพื่อให้ดอกสวยและแรงให้ออกดอกจำนวนมาก นี่คือนโยบายที่หน่วยงานของรัฐครอบงำเกษตรกรให้ผลิตโดยใช้สารเคมี แต่ในขณะเดียวกันรัฐบาลก็มีนโยบายส่งเสริมเกษตรกรยั่งยืน และในเรื่องการตั้งรับปรับตัวภายใต้ภาวะการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศก็เช่นกัน รัฐบาลทำหน้าที่เป็นผู้กำหนดนโยบายแนวทางการป้องกัน และการปรับตัวในด้านเป็นผู้คิดค้นเทคนิควิธีการผลิตพืช และนวัตกรรมการผลิตพืชให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ แต่รัฐทำหน้าที่บอกข้อมูลความเสี่ยงและผลกระทบที่จะเกิดขึ้นกับเกษตรกรน้อยมาก รัฐยังมีนโยบายที่จะช่วยแบ่งเบาภาระความเสี่ยงของเกษตรกรน้อยมาก ทำให้เกษตรกรรายย่อยเป็นผู้แบกรับความเสี่ยงจากปัญหาหลายประการ โดยเฉพาะความเสี่ยงที่เกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ทั้ง ๆ ที่เกษตรกรไม่ได้เป็นต้นเหตุหลักที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ แต่เกษตรกรกลับเป็นคนกลุ่มแรกๆ ที่ได้รับผลกระทบจากภัยพิบัติน้ำท่วม น้ำแล้ง และต้องแบกรับภาระทั้งหมดเอาไว้เพียงลำพัง

ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการปรับตัวในภาคการเกษตรควรตั้งคำถาม พิจารณาโจทย์ปัญหาและผลกระทบที่ซับซ้อนของภาคการเกษตร ทั้งปัญหาที่เกี่ยวข้องกับภูมิอากาศ (climate) และปัญหาที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยอื่นๆ (Non-climate) ที่ไม่ได้เกี่ยวข้องกับภูมิอากาศ เช่น ปัญหาเชิงโครงสร้างระบบผลิต การตลาดที่ถูกทำให้ไม่เป็นธรรม ทั้งนี้การปรับตัวของเกษตรกรต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ จากทัศนะ/มุมมอง ค่อยๆ ถูกพัฒนาขึ้นเป็นความคิดที่มีการนำไปผลิตซ้ำ/พูดกันซ้ำๆ ในภาคส่วนต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาการเกษตร ไม่ว่าจะเป็นในวงวิชาการ ภาครัฐ ภาคเอกชน จนความรู้และแนวทางการปรับตัวของเกษตรกรนั้นกลายมาเป็นมาตรฐานใหม่/ความปกติแบบใหม่ที่ชุมชน

เกษตรกรรมจะหลีกเลี่ยงหรือปล่อยปละละเลยไม่ได้ โดยมีภาคปฏิบัติการ (practice) หลักๆ ของการปรับตัว ในฐานะที่เป็นมาตรฐานใหม่ของการพัฒนาการเกษตร ซึ่งทำหน้าที่ตรวจวัด ประเมิน ตัดสิน และนิยามชุมชนแต่ละแห่งหรือเกษตรกรแต่ละกลุ่มว่ามีความสามารถในการปรับตัวหรือไม่ หรือควรได้รับการการพัฒนา/ฟื้นฟูในด้านใด โดยมีคณะผู้เชี่ยวชาญที่มีอำนาจสิทธิ์ขาดในการชี้แนะให้ความรู้ เช่น นักวิชาการ นักการเมือง ผู้นำ ซึ่งถูกคัดกรองแล้วด้วยมาตรฐานของวาทกรรมที่ว่าด้วยการปรับตัวที่แต่งตั้งขึ้นโดยรัฐ คนเหล่านี้คอยกำหนดทิศทางของกระบวนการพัฒนาไปสู่ความสามารถในการปรับตัวให้เกษตรกรค่อยปฏิบัติตาม

ดังนั้นจึงมีความจำเป็นต้องทำการศึกษาถึงผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศต่อภาคการเกษตรในพื้นที่ลุ่มน้ำท่าจีน จังหวัดนครปฐมและการปรับตัวของเกษตรกรกลุ่มน้ำท่าจีนต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ และถึงแม้ว่าจะเป็นที่น่าทึ่งแล้วว่า การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศจะส่งผลกระทบต่อภาคการเกษตร แต่การศึกษาวิจัยเชิงประจักษ์ในระดับฟาร์มในพื้นที่ลุ่มน้ำท่าจีน อันเป็นพื้นที่ที่มีความเสี่ยงต่อภัยพิบัติที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศสูงนั้น นับว่ายังมีไม่มากนัก และการศึกษารั้ครั้งนี้มุ่งวิเคราะห์และเผยให้เห็นถึงอำนาจการครอบงำของวาทกรรมที่ทำให้เกษตรกรต้องปรับตัวโดยมองวาทกรรมการปรับตัวในฐานะที่เป็นอำนาจ/ความรู้บางอย่างที่สังคมร่วมกันผลิต/สร้างขึ้น และอาศัยการวิเคราะห์วาทกรรม (discourse analysis) ตามแนวคิดของมิเชล ฟูโกต์ (Michel Foucault 1926-1984) และทำความเข้าใจการเมืองของการสร้างระบบของการปรับตัว และการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างเกษตรกรกับภาครัฐและตัวแทนทางสังคมต่าง ๆ ตามทฤษฎีรัฐแบบองค์รวมและกลุ่มพลังทางสังคมของอันโตนิโอ กรัมสกี (Antonio Gramsci 1891- 1937) การศึกษารั้ครั้งนี้จึงมีความสำคัญคือในการรวบรวมองค์ความรู้และเผยแพร่ความรู้ด้านการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ อันเป็นประโยชน์ต่อเกษตรกรในพื้นที่ลุ่มน้ำท่าจีน ตลอดจนหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อการสร้างความตระหนักและร่วมกันหาแนวทางการปรับตัวที่เหมาะสม และวิพากษ์วาทกรรมที่ทำให้เกษตรกรต้องปรับตัว เพื่อตั้งคำถามต่อแนวทางการปรับตัวที่ถูกประกอบสร้างขึ้น ว่ายังมีข้อจำกัดและจุดอ่อนในการสร้างความรู้อะไรบ้างที่ทำให้เกษตรกรกลุ่มที่ได้รับผลกระทบโดยตรงนั้นไม่สามารถนำไปสู่การปรับตัวและเปลี่ยนแปลงได้อย่างยั่งยืน

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาผลกระทบและการปรับตัวต่อภาวะการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศของเกษตรกรในพื้นที่ลุ่มน้ำท่าจีน จังหวัดนครปฐม
2. เพื่อศึกษาวาทกรรมที่ทำให้เกษตรกรต้องปรับตัวต่อภาวะการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ

วิธีดำเนินการวิจัย

1. หน่วยการวิเคราะห์

การศึกษารั้ครั้งนี้มีหน่วยการวิเคราะห์คือ ตำบล เพื่อทำความเข้าใจความเปลี่ยนแปลงและการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศของเกษตรกรที่เกิดขึ้นในระดับตำบล ที่เชื่อมโยงถึงการเปลี่ยนแปลงใน ระดับอำเภอ ระดับจังหวัด และลุ่มน้ำ โดยพิจารณาผ่านบริบทพื้นที่ศึกษาในมิติของเหตุการณ์ภัยพิบัติด้านการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศที่เกิดขึ้นตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน

2. พื้นที่ศึกษา

การศึกษาครั้งนี้ มองประเด็นการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงภูมิอากาศในบริบทเชิงพื้นที่ระดับตำบล ซึ่งเป็นหน่วยย่อยที่สุดในการกำหนดนโยบายในระดับท้องถิ่น เชื่อมโยงถึงการเปลี่ยนแปลงในระดับอำเภอ จังหวัด และลุ่มน้ำ จึงได้คัดเลือกพื้นที่เป้าหมายแบ่งเป็น 2 ลักษณะ คือ พื้นที่ศึกษาข้อมูลในเชิงเจาะลึก และพื้นที่ศึกษาข้อมูลทั่วไป ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีการใช้น้ำในพื้นที่ชลประทานในเขตลุ่มน้ำท่าจีนเป็นปริมาณมาก

2.1 พื้นที่ศึกษาข้อมูลในเชิงเจาะลึก 3 ตำบล โดยแต่ละตำบลเป็นตัวแทนพื้นที่การเกษตรที่ตั้งอยู่บริเวณลุ่มน้ำท่าจีน มีที่ดินทำกินอยู่ติดริมฝั่งแม่น้ำท่าจีนหรือแม่น้ำท่าจีนไหลผ่าน เกษตรกรอาศัยน้ำจากแม่น้ำท่าจีนในการดำรงชีพ จึงมักจะได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศเป็นอยู่ประจำ ได้แก่ 1) ตำบลบางระกำ อำเภอบางเลน 2) ตำบลลานตากฟ้า อำเภอนครชัยศรี 3) ตำบลทรงคนอง อำเภอสสามพราน จังหวัดนครปฐม

2.2 พื้นที่ศึกษาข้อมูลทั่วไป 6 ตำบล เนื่องจากการศึกษาครั้งนี้ต้องการอธิบายผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศในลักษณะต่างๆ ที่เกิดขึ้นในภาพกว้าง เพื่อให้เห็นถึงสัดส่วนของผลกระทบที่เกิดขึ้นจริงในพื้นที่ลุ่มน้ำท่าจีน จังหวัดนครปฐมทั้งหมด ดังนั้นจึงทำการศึกษาพื้นที่ในภาพกว้างด้วย โดยแต่ละตำบลเป็นตัวแทนพื้นที่การเกษตรที่ตั้งอยู่บริเวณลุ่มน้ำท่าจีน และมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับแม่น้ำท่าจีนหรือคลองสาขาของแม่น้ำท่าจีน ได้แก่ 1) ตำบลวัดละมุด อำเภอนครชัยศรี 2) ตำบลแหลมบัว อำเภอนครชัยศรี 3) ตำบลบางช้าง อำเภอสสามพราน 4) ตำบลคลองจินดา อำเภอสสามพราน 5) ตำบลไทรงาม อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม 6) ตำบลห้วยม่วง อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม

3. ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ คือ เกษตรกรและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องทั้งหน่วยงานภาครัฐ ภาคประชาสังคม และองค์กรพัฒนาเอกชน ที่ทำงานด้านการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศในพื้นที่ลุ่มน้ำท่าจีน จังหวัดนครปฐม ผู้ศึกษาใช้วิธีการเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ แบบเฉพาะเจาะจง เพื่อหาเกษตรกรผู้กระทำการพัฒนาที่มีการปรับตัวอย่างโดดเด่น จากนั้นตามด้วยวิธีการแบบลูกโซ่ (snowball sampling) ขอร้องแนะนำเกษตรกรที่มีการปรับตัวในรูปแบบต่างๆ ทั้งที่เหมือนและแตกต่างจากเกษตรกรคนก่อนหน้า ผู้ศึกษาเลือกจำนวนกรณีตัวอย่างเกษตรกรที่มีการปรับตัวจนกว่าจะได้ข้อมูลเชิงลึกที่เพียงพอที่จะอธิบายปรากฏการณ์ที่ต้องการศึกษา โดยมีกลุ่มเป้าหมายกระจายอยู่ในพื้นที่ศึกษาข้อมูลในเชิงเจาะลึก และพื้นที่ศึกษาข้อมูลทั่วไป

4. วิธีการศึกษาและเครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา

การศึกษานี้เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ ที่ผู้ศึกษาเน้นการทำงานเพื่อเข้าถึงข้อมูลใน 2 ส่วนสำคัญ 1) ส่วนแรก คือข้อมูลจากการทำงานด้านเอกสาร 2) ส่วนที่สอง คือข้อมูลจากการทำงานวิจัยภาคสนามดังต่อไปนี้

ส่วนแรก คือ ศึกษางานเอกสาร เพื่อเก็บข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับบริบทเชิงประวัติศาสตร์ของพื้นที่เกษตรกรรมในชุมชนลุ่มน้ำท่าจีน จังหวัดนครปฐม ที่ได้รับผลกระทบและความสัมพันธ์เชื่อมโยงกับการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ และทำการศึกษา สืบค้นวาทกรรมจากเอกสาร ที่อยู่ในรูปของตัวบท (text) งานเขียนประเภทต่างๆ โดยเฉพาะเอกสารที่ผลิตโดยเกษตรกรในท้องถิ่นที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการปรับตัวในภาคการเกษตร

ของพื้นที่ลุ่มน้ำท่าจีน โดยเลือกศึกษาเฉพาะช่วงเวลาที่ยวาทกรรมนั้นดำรงอยู่ในพื้นที่ศึกษาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

ส่วนที่สอง คือ ดำเนินการวิจัยโดยการเก็บข้อมูลจากแหล่งข้อมูลในภาคสนาม ทำการรวบรวมเนื้อหาที่ครอบคลุมเนื้อหาในการตอบวัตถุประสงค์ของงานวิจัย สำหรับการเก็บรวบรวมข้อมูลจากในภาคสนามได้มีการดำเนินการใน 3 ลักษณะ ดังนี้ 1) การสำรวจพื้นที่ชุมชนที่ได้รับผลกระทบ ความเสียหายหรือมีความเสี่ยงภายใต้การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ในส่วนของข้อมูลบริบทพื้นที่ศึกษา จะมาจากการสัมภาษณ์ผู้รู้หรือแกนนำกลุ่มเครือข่ายเกษตรกรองค์กรชาวบ้านหรือองค์กรชุมชน เพื่อให้ได้ข้อมูลเฉพาะของพื้นที่ในแต่ละตำบล และประเด็นบริบทเชิงประวัติศาสตร์ของพื้นที่เกษตรกรรมในชุมชนลุ่มน้ำท่าจีน จังหวัดนครปฐม ได้รับผลกระทบและมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกับการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ 2) ในส่วนของข้อมูลการปรับตัวของเกษตรกรภายใต้การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ จะมาจากการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่ทำการเลือกแบบเฉพาะเจาะจง ได้แก่ เกษตรกรและหน่วยงานภาครัฐ ภาคประชาสังคม นำกลุ่มเครือข่ายเกษตรกร และการสังเกตแบบไม่มีโครงสร้าง โดยที่ผู้ศึกษาเข้าร่วมกิจกรรมของเกษตรกรและเครือข่ายเกษตรกร และร่วมกิจกรรมกับกลุ่มทางสังคมอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้ได้ข้อมูลในประเด็นว่าทกรรมว่าด้วยการปรับตัวของเกษตรกรนั้น ผู้ศึกษาทำการศึกษาจากกรณีตัวอย่างที่แสดงออกผ่านการปฏิบัติต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการปรับตัวของเกษตรกรภายใต้การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ เช่น น้ำท่วม ภัยแล้ง โดยเลือกศึกษาจากกรณีตัวอย่างที่มีนัยยะสำคัญทางการสังคมและระบบเกษตรกรรม และแสดงออกเกี่ยวกับการปรับตัว การต่อสู้ของเกษตรกร เพื่อฉายให้เห็นภาพการก่อรูป ปฏิบัติการ และอำนาจการครอบงำของวาทกรรมกระแสหลัก รวมถึงภาพความสัมพันธ์ระหว่างผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการปรับตัวในภาคการเกษตรของพื้นที่ลุ่มน้ำท่าจีน และ 3) ศึกษาการสถาปนาว่าทกรรมว่าด้วยการปรับตัวของเกษตรกร การผลิตสร้าง ภาวปฏิบัติการทางวาทกรรม การบังคับใช้ของภาครัฐ และกลุ่มอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง โดยการสัมภาษณ์กลุ่มกับกลุ่มเครือข่ายเกษตรกร ผู้นำเครือข่ายเกษตรกรผู้นำภาคประชาสังคม ผู้นำชุมชน และเจ้าหน้าที่จากองค์กรภาครัฐ ภาคธุรกิจ และองค์กรพัฒนาเอกชน และการเข้าร่วมสังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วมในกิจกรรม หรือเวทีประชุมเพื่อแก้ไขปัญหาของชุมชนที่เกี่ยวข้อง และศึกษาเอกสาร สื่อภาพเคลื่อนไหวที่เกี่ยวข้อง โดยผู้ศึกษาจะทำการตีความหมายจากการแสดงออกในกิจกรรมและสถานการณ์ต่างๆ วิถีชีวิตและวิถีการผลิตทางการเกษตร รวมถึงเหตุการณ์สำคัญที่เคยเกิดขึ้นเป็นข่าวในสื่อสาธารณะ เช่น การต่อต้านฟลัดเวย์ เวทีการแก้ไขปัญหาต่างๆ และขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม เป็นต้น

5. การวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูล

หลังจากที่ผู้ศึกษาได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร และข้อมูลการสัมภาษณ์จากภาคสนามถอดเทปแล้วนำมาวิเคราะห์ โดยการจัดหมวดหมู่ของข้อมูลเชิงพรรณนา (descriptive analysis) และวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (content analysis) จัดระเบียบ เรียบเรียงข้อมูลตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้ โดยใช้การสังเคราะห์เนื้อหา ซึ่งการสังเคราะห์เนื้อหาจะเน้นที่การจำแนกแยกแยะข้อมูลที่ได้ตามประเด็นเนื้อหา พร้อมทั้งอธิบายประกอบด้วยการณิศึกษา และข้อมูลที่รวบรวมโดยการสัมภาษณ์ กลุ่ม บุคคล ตามวัตถุประสงค์ที่ต้องการศึกษา โดยใช้การอธิบายเชิงประวัติศาสตร์หรือการอธิบายข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นตามลำดับขั้นของช่วงเวลา และแสดงให้เห็นความสัมพันธ์ของปรากฏการณ์ และใช้วิธีการสร้างรูปแบบ ข้อสรุปจากข้อมูลที่เป็นรูปธรรม หรือจากปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นจริงในชุมชน (analysis induction) บนฐานของการใช้แนวคิดต่างๆ ประกอบในการวิเคราะห์ วิพากษ์ และนำเสนอผลการศึกษาด้วยการพรรณนาเชิงวิเคราะห์ และผู้

ศึกษายังใช้วิธีวิทยาในการวิเคราะห์วาทกรรมเชิงวิพากษ์ (critical discourse analysis) โดยผู้ศึกษาต้องการใช้การวิเคราะห์วาทกรรมแนวเชิงวิพากษ์เป็นจุดเริ่มต้นในการทำความเข้าใจวาทกรรมของผู้กระทำการกลุ่มต่างๆ โดยใช้กรอบการวิเคราะห์วาทกรรมทฤษฎีเชิงวิพากษ์ 3 มิติของแฟร์คลาฟ (Norman, F., 2010) ได้แก่ ตัวบท (text) ภาควิปฏิบัติทางวาทกรรม (discursive practices) และปฏิบัติการทางสังคมและวัฒนธรรม (socio-cultural practices) และทำความเข้าใจการเมืองของการสร้างระบบของการปรับตัว และการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างเกษตรกร กับภาครัฐและตัวแสดงทางสังคมต่าง ๆ ตามทฤษฎีรัฐแบบองค์รวมและกลุ่มพลังทางสังคมของอันโตนิโอ กรัมสกี (Gramsci. A., 1891-1937)

ผลการศึกษา

จังหวัดนครปฐมเป็นพื้นที่เกษตรกรรมที่อยู่ใกล้กรุงเทพมหานคร นครปฐมเป็นที่ราบลุ่มริมแม่น้ำ อยู่ในเขตลุ่มน้ำท่าจีนตอนกลางและตอนล่าง ซึ่งติดกับทะเลจังหวัดสมุทรสาคร ชุมชนเกษตรกรรมลุ่มน้ำท่าจีน (แม่น้ำนครชัยศรี) เป็นชุมชนที่มีความสำคัญทางการเมือง เศรษฐกิจ และวัฒนธรรม เป็นเขตเกษตรกรรมที่สำคัญมาตั้งแต่สมัยประวัติศาสตร์ และเป็นแหล่งผลิตทางเกษตรหลักของประเทศ เช่น ข้าว (ข้าวนาปี ข้าวนาปรัง) ไม้ผล (ส้มโอ มะพร้าว น้ำหอม) ไม้ดอกไม้ประดับ (กล้วยไม้ตัดดอก ดอกกรัก) พืชผักสวนครัว (ผักบุ้ง ผักกวางตุ้ง) เลี้ยงสัตว์ (สุกร ไก่เนื้อ เป็ดเทศ วัวนม) และประมง (กุ้ง ปลา กบ) นครปฐมมีผลิตผลทางการเกษตรเป็นสินค้าหลักในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจของจังหวัด โดยผลิตผลทางการเกษตร ของจังหวัดนครปฐมนอกจากจะผลิตเพื่อบริโภคภายในประเทศแล้วยังเป็นสินค้าส่งออกที่สร้างรายได้ระดับประเทศอีกด้วย

1. ผลกระทบต่อภาวะการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศของเกษตรกรในพื้นที่ลุ่มน้ำท่าจีน

การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศส่งผลกระทบทางลบต่อเกษตรกรลุ่มน้ำท่าจีน แบ่งออกเป็น 3 ลักษณะดังนี้

1.1 ผลกระทบด้านกายภาพ

พื้นที่เกษตรกรรมเกิดน้ำท่วมบ่อยครั้งและท่วมยาวนานมากขึ้น ทำให้พื้นที่ที่อยู่ติดริมฝั่งแม่น้ำท่าจีนเกิดการชะล้างพังทลายของดิน ในช่วง 20 ปีที่ผ่านมา มีสถานการณ์น้ำท่วมในพื้นที่ อำเภอบางเลน อำเภอนครชัยศรี และ อำเภอสมาปรานอย่างต่อเนื่องเป็นประจำแทบทุกปี โดยเฉพาะชุมชนริมแม่น้ำท่าจีน ซึ่งอยู่ในพื้นที่ลุ่มต่ำ จะมีน้ำล้นตลิ่งท่วมพื้นที่บ้านเรือนและพื้นที่ทำกินของเกษตรกร ประมาณเดือนตุลาคมถึงธันวาคม ในพื้นที่นอกแนวคันกั้นน้ำและริมคลองสายสำคัญบางแห่งจะมีน้ำท่วมขังในพื้นที่ติดต่อกันเป็นเวลานาน เช่น ในปี 2556 และ 2566 สวนฝักรังที่ตำบลทรงคนอง จมน้ำอยู่นานเป็นเวลา 2 เดือน ทำให้ต้นฝรั่งเนตาย ใบร่วง และไม่ออกดอกออกผล

ระดับน้ำทะเลสูงขึ้นจนรุกเข้ามามีในพื้นที่เกษตรที่อยู่ติดริมแม่น้ำท่าจีนตอนล่าง ทำให้เกิดน้ำเค็ม น้ำกร่อย ดินเค็ม เนื่องจากแม่น้ำท่าจีนอยู่ติดกับทะเลสมุทรสาคร เมื่อน้ำทะเลหนุนสูง น้ำเค็มจะไหลมาถึงอำเภอสมาปราน ทำให้น้ำในบริเวณอำเภอสมาปรานเค็ม และเป็นน้ำกร่อย ไม่เหมาะกับการเพาะปลูกพืช เกษตรกรไม่สามารถนำน้ำเค็ม น้ำกร่อยมารดน้ำต้นไม้ได้ อีกทั้งในช่วงฤดูฝน ฤดูน้ำหลาก จะมีน้ำจากทางเหนือ คือจังหวัดสุพรรณบุรีไหลลงมาถึงแม่น้ำท่าจีน แต่เนื่องจากเกิดเหตุการณ์น้ำทะเลหนุนสูง ทำให้น้ำเหนือไม่สามารถไหลลงสู่ทะเลฝั่งจังหวัดสมุทรสาครได้ เกิดน้ำท่วมขังบริเวณพื้นที่นอกประตูน้ำและนอกคันกั้นน้ำ

อากาศร้อนจัดเป็นระยะเวลานาน และปริมาณฝนที่ตกในช่วงฤดูฝนและฤดูแล้งลดลงหรือตกน้อยกว่าปกติ เกิดภาวะฝนทิ้งช่วง ในช่วงเดือนมีนาคมและเมษายนเกิดภัยแล้งในบางพื้นที่ คือพื้นที่เกษตรที่อยู่ติดลำน้ำสาขาและพื้นที่เกษตรที่อาศัยน้ำฝนในการเพาะปลูกเป็นหลักจะเกิดการขาดแคลนน้ำสำหรับการเพาะปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์

1.2 ผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อม

เกิดความผันผวนของสภาพอากาศอย่างรุนแรง ทำให้ดินเสื่อมโทรมมากขึ้น เนื่องจากอากาศร้อนแห้งแล้งทำให้น้ำในดินลดต่ำลง แร่ธาตุอาหารในดินลดลง ความอุดมสมบูรณ์ของดินลดลง ความแปรปรวนของอุณหภูมิทำให้หลายพื้นที่พบปัญหาโรคและแมลงศัตรูพืช โรคระบาดในพืชและสัตว์

1.3 ผลกระทบด้านเศรษฐกิจ

การเกิดอุทกภัยและภัยแล้ง โรคระบาด ศัตรูพืช ทำให้การปลูกพืชเลี้ยงสัตว์มีปัญหา เกษตรกรได้ผลผลิตลดลง แต่กลับต้องมีต้นทุนในการผลิตมากขึ้น ส่งผลกระทบต่อรายได้ของเกษตรกร และเกษตรกรต้องเป็นหนี้ เพื่อหาเงินมาใช้ในการบูรณะซ่อมแซมพื้นที่ทำกินของตนเอง ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความพร้อมด้านเงินทุนและองค์ความรู้ของเกษตรกรแต่ละคน

2. การปรับตัวต่อภาวะการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศของเกษตรกรในพื้นที่ลุ่มน้ำท่าจีน

จากผลกระทบที่เกิดขึ้นนำไปสู่การปรับตัวของเกษตรกรลุ่มน้ำท่าจีน โดยพบว่ามีปรับตัวเป็น 2 ลักษณะ ดังนี้

2.1 การปรับตัวด้านอาชีพ ได้แก่ การเปลี่ยนอาชีพไปทำอย่างอื่น การหาอาชีพอื่นเสริม และการปรับรูปแบบการทำเกษตร เช่น สวนส้มโอที่เกิดน้ำท่วมบ่อยก็เปลี่ยนมาปลูกผักบุ้งแทน ฟาร์มสุกรที่น้ำท่วมบ่อยๆ ก็เปลี่ยนจากเลี้ยงหมูมาเลี้ยงกบแทน นอกจากนี้ยังมีการเพิ่มเงินทุนในการประกอบอาชีพอีกด้วย และการปรับตัวในนี้ก็จะเน้นที่การพัฒนาความเข้มแข็งของเกษตรกรในชุมชนท้องถิ่นเพื่อสร้างขีดความสามารถในการรับมือและลดความเปราะบางต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ โดยสนับสนุนให้รวมกลุ่ม และผนวกการปรับตัวกับกระบวนการพัฒนาท้องถิ่น เช่น กระบวนการจัดทำแผนพัฒนาชุมชน และส่งเสริมการจัดทำหรือดำเนินงานแนวทางการปรับตัวที่อาศัยการมีส่วนร่วมของชุมชน การให้ความสำคัญกับองค์ความรู้ท้องถิ่น และเทคโนโลยีชุมชนอย่างง่าย ซึ่งจัดเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เหมาะสมกับพื้นที่และสถานการณ์การระงับไว้ก่อน เกษตรกรที่รวมกลุ่มกันจะการบริหารจัดการเชิงรุก และเป็นหลักการจัดการที่เน้นการป้องกันผลกระทบล่วงหน้า เช่น กลุ่มเกษตรกรรักษแม่น้ำท่าจีน กลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ โดยการสร้างระบบภูมิคุ้มกันให้กับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมโดยเฉพาะพื้นที่ที่มีระบบนิเวศเปราะบางและพื้นที่เสี่ยง

2.2 การปรับตัวตามสถานการณ์เฉพาะหน้า ได้แก่ การติดตามข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ผ่านระวางสถานการณ์น้ำ การปรับตัวในนี้จะเป็นการจัดการกับปัญหาเชิงรับมากกว่าเชิงรุก และขึ้นอยู่กับความพร้อมด้านเงินทุน และองค์ความรู้ของเกษตรกรแต่ละคน

3. วาทกรรมที่ทำให้เกษตรกรต้องปรับตัวภายใต้ภาวะการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ

วาทกรรมที่ทำให้เกษตรกรต้องปรับตัว พบว่ามีวาทกรรมที่เป็นกระแสหลักที่ถูกพูดถึงโดยรัฐและแวดวงวิชาการ ดังนี้

3.1 วาทกรรมแก้ปัญหาภาวะโลกร้อนด้วยการลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจกจากต้นตอแหล่งผลิตในภาคการเกษตร ทำให้เกษตรกรต้องปรับระบบการปลูกพืชเลี้ยงสัตว์ ที่ลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจก และการเพาะปลูกแบบไม่ไถพรวนดิน เพื่อลดการปล่อยก๊าซมีเทน ตลอดจนการลดจำนวนการใช้รถไถ เนื่องจากรถไถใช้เครื่องยนต์และน้ำมัน ทำให้ปล่อยก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์

3.2 วาทกรรมการพึ่งตนเองก่อน เมื่อเกิดภัยพิบัติ รัฐให้เกษตรกรคิดหาทางพึ่งตนเองและเอาตัวรอดด้วยตนเอง ก่อนเกษตรกรจึงต้องใช้เงินทุน ทรัพยากรและองค์ความรู้ของตนเองในการรับมือกับภัยพิบัติและความเสี่ยงต่างๆ ด้วยตนเอง

3.3 วาทกรรมการเสียสละเพื่อประโยชน์ส่วนรวม เช่น รัฐมีแนวคิดป้องกันน้ำท่วมในเขตพื้นที่กรุงเทพมหานครขึ้นใน โดยให้พื้นที่นครปฐมเป็นฟลัดเวย์ (flood way) รัฐบอกให้ชาวนครปฐมเป็นผู้เสียสละให้บ้านของตนเป็นพื้นที่รับน้ำ

3.4 วาทกรรมการผลิตเพื่อการค้าและการส่งออกสินค้าเกษตร เน้นการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ รัฐมีนโยบายส่งเสริมให้ชาวนาปลูกผลไม้ปลูกเพื่อส่งออกเป็นจำนวนมาก เกษตรกรต้องใส่ปุ๋ยเคมีและยาฆ่าแมลงเพื่อให้ดอกกล้วยไม้สวยงาม ซึ่งย้อนแย้งกับนโยบายลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจก

3.5 วาทกรรมการเกษตรที่ขับเคลื่อนด้วยนวัตกรรม หรือเกษตรอัจฉริยะเป็นความหวังใหม่ของเกษตรกร ทำให้เกษตรกรต้องเสียเงินลงทุนซื้อเทคโนโลยีมาใช้ในฟาร์ม แต่เกษตรกรทุกคนไม่สามารถทำได้ ขึ้นอยู่กับความพร้อมด้านเงินทุนและองค์ความรู้ของแต่ละคน

อภิปรายผล

จากการศึกษาพบว่าเกษตรกรมีความหลากหลาย มีการปรับตัวและวิถีการผลิตที่มีความเป็นพลวัตมาอย่างยาวนาน และเพื่อตอบคำถามว่าเกษตรกรมีการปรับตัวภายใต้ภาวะการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศและเอาตัวรอดมาถึงจุดนี้ได้อย่างไร จึงอภิปรายถึงกลยุทธ์การปรับตัวที่แตกต่างหลากหลายของครัวเรือนเกษตรกร โดยใช้ข้อมูลการเพาะปลูกรายครัวเรือนของเกษตรกรกลุ่มน้ำท่าจันทบุรีกว่าสองทศวรรษมาสะท้อนถึงจำนวนและความหลากหลายของกิจกรรมเกษตร ซึ่งจะทำให้เข้าใจถึงความสามารถในการตั้งรับปรับตัวในระดับครัวเรือน และเข้าใจถึงการตัดสินใจในการกระทำหรือไม่กระทำการใดๆ เพื่อจัดการกับผลกระทบและเสี่ยงจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ

1. กลยุทธ์การปรับตัวที่แตกต่างหลากหลายของครัวเรือนเกษตรกร ภายใต้การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศและระบบเศรษฐกิจทุนนิยมการค้าเสรี

ถึงแม้ว่าปัจจุบันประเทศไทยจะเข้าสู่ระบบเศรษฐกิจทุนนิยม รัฐมีนโยบายที่เน้นการผลิตให้ได้ปริมาณมากๆ เพราะหวังผลกำไรสูงสุด แต่ข้อค้นพบจากการศึกษาครั้งนี้ พบว่ามีเกษตรกรกลุ่มน้ำท่าจันทบุรีจำนวนมากที่ไม่ได้เน้นการผลิตในปริมาณมากๆ แต่การจะตัดสินใจผลิตหรือไม่ผลิตอะไรนั้น ขึ้นอยู่กับปัจจัยทางเศรษฐกิจหรือเงินทุนในการประกอบอาชีพ และนอกจากนี้ยังมีเงื่อนไขทางสังคม สภาพแวดล้อม ภูมิอากาศ และโรคระบาดมาเป็นตัวกำหนดการตัดสินใจอีกด้วย ซึ่งสอดคล้องกับงานศึกษาเรื่อง การเมืองว่าด้วยเปิดไต่ทุ่ง: วาทกรรมไหว้ตนก และการต่อรองของเกษตรกร (Ussasarn, K., 2012) ซึ่งเกษตรกรผู้เลี้ยงเปิดไต่ทุ่งได้ต่อรองกับอำนาจรัฐ ด้วยการประนีประนอมหรือยินยอมทำตามมาตรการควบคุมโรคไข้หวัดนก จากการศึกษาเกษตรกรผู้เลี้ยงเปิดไต่ทุ่ง พบว่า จำนวนผู้เปิดไต่ทุ่งที่เกษตรกรเลี้ยง

จะมีจำนวนมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับปัจจัยแรงงานและความสามารถในการเลี้ยงเปิด รวมถึงสถานการณ์โรคระบาดในสัตว์ปีก ซึ่งเกษตรกรกลุ่มน้ำท่าเงินที่ยังเลี้ยงเปิดเทศอยู่นั้น เหลือจำนวนครัวเรือนเกษตรกรที่ยังคงเลี้ยงเปิดไม่มากนัก และโดยส่วนมากเกษตรกรที่เลี้ยงเปิดเทศจะเลี้ยงเปิดได้เพียงฝูงเดียวเท่านั้น ซึ่งเปิด 1 ฝูงมีประมาณ 100-500 ตัว สำหรับการปรับตัวของครัวเรือนเกษตรกรผู้เลี้ยงเปิดเทศ คือการปรับตัวผ่านการสร้างความหลากหลายของการดำรงชีพ ในเกษตรกรกลุ่มที่มีที่ดินทำกินเป็นของตนเอง จะปรับการใช้ประโยชน์จากที่ดินที่เลี้ยงเปิดเทศให้มีประโยชน์ที่หลากหลาย ไม่เพียงแต่ใช้พื้นที่เลี้ยงเปิดเทศเท่านั้น แต่ปรับพื้นที่ให้สามารถปลูกไม้ผลไม้ยืนต้น เช่น มะพร้าว น้ำหอม ฝรั่ง และใน สำหรับเกษตรกรกลุ่มที่ไม่มีที่ดินทำกินเป็นของตนเอง ก็จะมีการเลี้ยงเปิดเทศแบบลดต้นทุน เลี้ยงแบบพอเพียง จำนวนไม่เยอะมาก และใช้อาหารที่หาเองได้ตามธรรมชาติ โดยเฉพาะในช่วงที่มีโรคระบาด เช่น ไข้หวัดนก เกษตรกรจะหยุดเลี้ยง หรือปรับจำนวนเปิดให้น้อยลง และหันไปปลูกพืชอื่นทดแทน เช่น ต้นรัก เพราะปลูกง่าย สามารถใช้พื้นที่ริมคันนาได้ และสามารถเลี้ยงเปิดในพื้นที่ที่ปลูกรักได้อีกด้วย

2. พลวัตการดำรงชีพของเกษตรกรกลุ่มน้ำท่าเงินที่ค่อนข้างแตกต่างหลากหลาย เนื่องจากความหลากหลายในการทำกิจกรรมเกษตร

จากการศึกษาพบว่า นอกจากจังหวัดนครปฐมจะได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศแล้ว ยังได้รับผลกระทบจากการขยายตัวของเมืองอย่างรวดเร็ว ความเป็นเมืองที่รุกคืบเข้ามาในชุมชนทำให้ชาวบ้านมีทางเลือกในการประกอบอาชีพมากขึ้น เกษตรกรมักจะมีอาชีพเสริม หรือทำงานนอกภาคการเกษตรควบคู่ไปด้วย เพื่อหารายได้และทางรอดให้กับตนเองและครอบครัว แม้ว่าพื้นที่เกษตรกรรมในเขตลุ่มน้ำท่าเงิน จังหวัดนครปฐมจะเหมาะสมกับการปลูกข้าว เนื่องจากอยู่ในที่ราบลุ่ม น้ำท่วมถึง จึงมีพื้นที่ปลูกข้าวจำนวนมาก แต่ทุกอำเภอในจังหวัดนครปฐมมีการทำนาปลูกข้าว แต่เมื่อเกิดเหตุการณ์ภัยพิบัติน้ำท่วมอย่างรุนแรง เกษตรกรจะปรับตัวโดยการเปลี่ยนพันธุ์พืช ไปปลูกพืชอื่นแทน เช่น ผักบุ้ง ผักกวางตุ้ง ผักที่เก็บเกี่ยวได้เร็ว และต้นรัก โดยไม่กลับไปปลูกข้าวอีกต่อไป ทำให้บริเวณลุ่มน้ำท่าเงินมีเนื้อที่ปลูกพืชอื่นๆ รวมกันแล้วมากกว่าพื้นที่ปลูกข้าว นอกจากนี้ จำนวนกิจกรรมที่ทำในฟาร์มก็เพิ่มขึ้นอีกด้วย เช่น นำพื้นที่เกษตรกรรมไปพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยว และเป็นศูนย์การเรียนรู้ด้านการเกษตร เพราะทำให้เกษตรกรเจ้าของที่ดินมีรายได้จากการท่องเที่ยว และจากคนที่มาศึกษาดูงานอีกด้วย สอดคล้องกับการศึกษาเรื่องชนบทที่เปลี่ยนผ่านและการปรับตัวในการดำรงชีพของเกษตรกร: กรณีศึกษา “ชุมชนเกษตรกรรม” ที่จังหวัดนครปฐม (Naksingh .P., et al., 2017) ที่พบว่า ชุมชนเกษตรกรรมมีการเพาะปลูกที่หลากหลาย และมีกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการเกษตรจนเป็นที่ยอมรับว่าเข้มแข็งและมีชื่อเสียงในระดับประเทศ เป็นที่ศึกษาดูงานและสถานที่ท่องเที่ยวเชิงเกษตร แต่คนส่วนใหญ่กลับดำรงชีพด้วยอาชีพนอกภาคเกษตรเป็นหลัก เนื่องจากรายได้จากภาคเกษตรยังไม่เพียงพอ จึงต้องมีช่องทางการประกอบอาชีพที่หลากหลาย และถึงแม้ว่าอาชีพเกษตรกรรมจะสร้างรายได้ให้ไม่มากนัก แต่ชาวบ้านก็ยังไม่ทิ้งการทำเกษตร ยังคงทำแปลงสาธิตให้เป็นพื้นที่ท่องเที่ยวและศึกษาดูงาน

3. ภาควิชาการของอำนาจรัฐภายใต้มาตรการควบคุมการปล่อยก๊าซเรือนกระจก และนโยบายส่งเสริมการเกษตร

จากปรากฏการณ์การปลูกพืชไม้ดอกไม้ประดับในพื้นที่แถบลุ่มน้ำท่าเงิน รัฐมีนโยบายส่งเสริมให้ชาวสวนกล้วยไม้ปลูกเพื่อส่งออกเป็นจำนวนมาก เกษตรต้องใส่ปุ๋ยเคมีและยาฆ่าแมลงเพื่อให้กล้วยไม้ออกดอกสวยงาม ซึ่งย้อนแย้งกับนโยบายลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจก จากการศึกษพบว่า ชาวสวนไม้ดอกไม้ประดับนั้นมี

ฐานปัญหาร่วมกัน ได้แก่ ปัญหาราคาผลผลิตตกต่ำ แต่ต้นทุนการปลูกไม้ดอกไม้ประดับสูงขึ้น อันเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ทำให้เกิดภาวะภัยแล้ง น้ำท่วม พายุลมแรง และเกิดการระบาดของแมลงศัตรูพืช ชาวสวนต้องลงทุนสูบน้ำออกจากพื้นที่น้ำท่วม และต้องใช้ทุนสูงมากในการสูบน้ำจากแหล่งต่างๆ มาใช้รดน้ำต้นไม้ในช่วงฤดูแล้ง และซื้อขายแม่ลงเพิ่มขึ้นจากเดิมเป็นเท่าตัว ในขณะที่ปี พ.ศ. 2563-2564 เกิดสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา หรือที่เรียกว่าโควิด-19 ทำให้เศรษฐกิจของประเทศตกต่ำ เกิดการเปลี่ยนแปลงอุปสงค์และโครงสร้างตลาดสินค้าเกษตรทั่วโลก ยอดการสั่งซื้อไม้ดอกไม้ประดับลดลง จะเห็นได้ว่านโยบายของภาครัฐไม่ได้ช่วยแก้ไขปัญหาก็เกษตรกรอย่างแท้จริง แต่กลับทำให้เกษตรกรมีต้นทุนในการประกอบอาชีพสูงขึ้น เกษตรกรบางรายต้องกู้ยืมเงินจากรัฐหรือเอกชน เกษตรกรกลายเป็นผู้ที่ต้องแบกรับภาระค่าใช้จ่ายทั้งหมด และถึงแม้ว่าเกษตรกรในแต่ละชุมชนแต่ละพื้นที่จะมีการปรับตัวและรับมือกับเสี่ยงจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศไปในระดับหนึ่งแล้ว แต่การดำเนินการเพื่อปรับตัวนั้นมิใช่ออกำจัดแตกต่างกันออกไป การปรับเปลี่ยนของเกษตรกรเพียงลำพังย่อมไม่สามารถทำได้

จากที่กล่าวมาข้างต้น สามารถกล่าวได้ว่ามาตรการส่งเสริมไม้ดอกไม้ประดับและนโยบายเกี่ยวกับการแก้ปัญหาการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศยังไม่มีประสิทธิภาพ และยังย้อนแย้งกับมาตรการลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจก นอกจากนี้นโยบายดังกล่าวยังถูกจำกัดด้วยปัจจัยทางการเมือง และหากมองภาพรวมจะพบว่าปัญหาความยากจน ความเหลื่อมล้ำ ปัญหาการเมือง นโยบายการพัฒนาเมือง ได้ขยายและเกิดขึ้นมากมาย และส่งผลกระทบในสังคมวงกว้างอีกด้วย

องค์ความรู้ของการวิจัย

องค์ความรู้การวิจัยในครั้งนี้ ผู้ศึกษาได้แกะรอยการปรับตัวของเกษตรกรลุ่มน้ำท่าจีน จังหวัดนครปฐมผ่านวิถีการผลิต การจัดการกับปัญหาทั้งที่เกี่ยวข้องกับภูมิอากาศ (climate) และปัญหาที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยอื่นๆ (Non-climate) ที่ไม่ได้เกี่ยวข้องกับภูมิอากาศ ทำให้พบว่าการปรับตัวของเกษตรกรมีความสัมพันธ์กับแรงงานภาคเกษตร ซึ่งมักจะเป็นเกษตรกรกลุ่มที่มีองค์ความรู้ ความชำนาญ มีเงินทุน และมีเครือข่ายการทำงาน จึงจะสามารถตั้งรับ ปรับตัว และเอาตัวรอดได้ และนอกจากนี้ยังพบความสัมพันธ์ระหว่างผู้กระทำการที่เกี่ยวข้องกับระบบเกษตรกรรมลุ่มน้ำท่าจีน ความสัมพันธ์นี้มีทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ เป็นความสัมพันธ์ปกติทั่วไปและเป็นความสัมพันธ์ในเชิงอำนาจที่ทำให้เกษตรกรต้องปรับตัว และพบว่ามีตัวแสดงที่เกี่ยวข้องได้แก่ ผู้รู้ ผู้นำ นักวิชาการ นักการเมือง ปราชญ์ชาวบ้าน รวมถึงผู้ที่เป็นส่วนหนึ่งในปฏิบัติการทางสังคมในแต่ละช่วงเวลาที่มีการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญของชุมชน เช่น แกนนำกลุ่มเกษตรกรหรือแกนนำเครือข่ายเกษตรกรในแถบลุ่มน้ำท่าจีน ซึ่งเป็นคณะผู้เชี่ยวชาญที่มีอำนาจสิทธิ์ขาดในการชี้แนะให้ความรู้ และพยายามสร้างมายาคติต่อเรื่องการปรับตัวของเกษตรกร ทำให้เกษตรกรยอมรับและต้องปรับตัวตามวาทกรรมที่สร้างขึ้น ได้แก่ 1) วาทกรรมแก้ปัญหาภาวะโลกร้อน ด้วยการลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจกจากต้นตอแหล่งผลิตในภาคการเกษตร 2) วาทกรรมการพึ่งตนเองก่อน 3) วาทกรรมการเสียสละเพื่อประโยชน์ส่วนรวม 4) วาทกรรมการผลิตเพื่อการค้าและการส่งออก เกษตรจึงต้องใช้ปุ๋ยเคมีและยาฆ่าแมลงจำนวนมาก ซึ่งย้อนแย้งกับนโยบายลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจก และ 5) วาทกรรมการเกษตรที่ขับเคลื่อนด้วยนวัตกรรม หรือเกษตรอัจฉริยะเป็นความหวังใหม่ของเกษตรกร ทำให้เกษตรกรต้องเสียเงินลงทุนด้านเทคโนโลยี แต่ก็ไม่สามารถทำได้ทุกคน นอกจากนี้ยังพบตัวแสดงที่เกี่ยวข้องกับนโยบายภาคการเกษตร ซึ่งมีปฏิสัมพันธ์กับกลไกการทำงานของภาครัฐและกลุ่มธุรกิจชุมชน ซึ่งจะมีความสัมพันธ์แบบควบคุม

และเอื้อผลประโยชน์ร่วมกันระหว่างกลุ่มเกษตรกรกับกลุ่มนายทุน กลุ่มธุรกิจและนักการเมือง ข้อค้นพบจากการศึกษาครั้งนี้ยังทำให้เห็นวาทกรรมกระแสหลักที่ครอบงำเกษตรกร เผยให้เห็นถึงอำนาจการครอบงำของวาทกรรม และชี้ให้เห็นจุดอ่อนของวาทกรรม เช่น วาทกรรมการผลิตเพื่อการค้าและการส่งออก วาทกรรมการเกษตรอัจฉริยะเป็นความหวังใหม่ของเกษตรกร เป็นต้น ซึ่งทำให้เกษตรกรต้องเสียเงินลงทุนด้านเทคโนโลยี แต่ก็ไม่สามารถทำได้ทุกคน ดังนั้นทางออกของปัญหา จึงไม่สามารถแก้ได้ด้วยการผลักภาระไปให้เกษตรกรรายย่อยต้องเป็นผู้ปรับตัวแต่เพียงผู้เดียว หรือเพียงกลุ่มเดียว

ข้อค้นพบจากการศึกษาวิจัยที่กล่าวมาข้างต้นชวนให้มีการทบทวนถึงการปฏิบัติตัวตามวาทกรรมนั้นใหม่ ถึงแม้ว่าการทำตามวาทกรรมนั้นดูเหมือนว่าเกษตรกรสามารถกำหนดชีวิตของตนเองได้ แต่ในความเป็นจริงเป็นสำนึกปฏิบัติของเกษตรกรที่ถูกชี้นำจัดระเบียบตนเอง โดยที่รัฐไม่จำเป็นต้องเข้าไปจัดระเบียบโดยตรง เกษตรกรกลายเป็นผู้แบกรับความเสี่ยงด้วยตนเอง ซึ่งการรับมือกับความเสี่ยงเหล่านี้ไม่สามารถนำไปสู่การปรับตัวและเปลี่ยนแปลงในวงกว้าง และยังย่นได้ ทำให้ไม่ก่อให้เกิดความหมายใหม่ วิธีการใหม่ที่เป็นทางเลือกของเกษตรกรอย่างแท้จริง เกษตรกรลุ่มน้ำท่าจีนพยายามต่อสู้และต่อรองกับวาทกรรมกระแสหลัก และนำเสนอวิธีการปรับตัวที่เกิดจากเนื้อแท้ของเกษตรกรจริงๆ เช่น วิธีการปรับปรุงบำรุงดิน โดยการไถพรวนดินบ่อยๆ กลับหน้าดินบ่อยๆ จะทำให้ดินร่วนซุย และถ้าผลิตน้ำหมักชีวภาพเข้าไปในดินอีก ก็จะทำให้ดินมีสารอาหารที่อุดมสมบูรณ์ เหมาะแก่การเพาะปลูกพืช ดังนั้นรัฐไม่ควรติดอยู่แต่กับวาทกรรมลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจกจากต้นตอแหล่งผลิตในภาคการเกษตร แต่รัฐควรจะยอมรับและส่งเสริมให้เกษตรกรทำการปรับปรุงบำรุงดินโดยการไถพรวนดิน กลับหน้าดินและใส่น้ำหมักชีวภาพลงดิน

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1. ควรสนับสนุนการปรับตัวด้านอาชีพให้มีความสอดคล้องเหมาะสมกับศักยภาพที่แตกต่างกันของเกษตรกรในแต่ละกลุ่มในแต่ละพื้นที่ เนื่องจากเกษตรกรมีความหลากหลาย การศึกษาครั้งนี้จึงมีข้อเสนอแนะต่อเกษตรกรในกลุ่มที่ได้รับผลกระทบและมีศักยภาพในการปรับตัวที่ไม่เท่ากัน โดยแบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม ดังนี้

1.1 เกษตรกรกลุ่มที่มีศักยภาพในการปรับตัวสูง คือกลุ่มที่มีเงินทุนและที่ดินทำกินมาก มีความสามารถในการปรับตัวได้ดีในระยะยาว กลุ่มนี้ควรสนับสนุนด้านองค์ความรู้และข้อมูล การฝึกอบรมให้ความรู้แก่เกษตรกร เทคโนโลยีการเกษตรที่ช่วยในการปรับใช้แนวทางเกษตรเท่าทันภูมิอากาศ ระบบการเกษตรชีวภาพหรือเกษตรชีวพลศาสตร์ที่อยู่บนรากฐานของความสมดุลของระบบนิเวศการเกษตร เพื่อให้การผลิตพืชและเลี้ยงสัตว์สามารถสร้างความยั่งยืนให้แก่สิ่งแวดล้อมได้

1.2 เกษตรกรกลุ่มที่มีศักยภาพในการปรับตัวปานกลาง คือกลุ่มที่มีที่ดินและเงินทุนไม่มากนักจึงเลือกทำการเพาะปลูกที่มีความหลากหลายได้น้อย ถึงแม้ว่าจะมีความสามารถในการปรับตัวแต่ถ้าต้องประสบกับปัญหาบ่อยครั้งก็ไม่สามารถรับมือได้ทุกครั้ง เช่น น้ำท่วมซ้ำซาก ฤดูแล้งยาวนาน กลุ่มนี้ควรสนับสนุนด้านองค์ความรู้ เทคโนโลยีและพยายามให้เพิ่มความหลากหลายของอาชีพ ความหลากหลายของระบบนิเวศ ความหลากหลายในการผลิต พร้อมทั้งมีหลักประกันความเสียหาย และสนับสนุนให้เข้าร่วมเครือข่ายทางสังคมและเครือข่ายการผลิตต่างๆ

1.3 เกษตรกรกลุ่มที่มีศักยภาพในการปรับตัวต่ำ คือกลุ่มที่ไม่มีที่ดินทำกินหรือน้อย และขาดเงินทุนในการประกอบอาชีพ เมื่ออยู่เพียงลำพังจะไม่สามารถปรับตัวได้ ดังนั้นทุกฝ่ายทุกภาคส่วนควรต้องสนใจแก้ปัญหาเป็นอันดับแรกๆ ควรให้การช่วยเหลือที่ตรงกับสภาพปัญหาและความต้องการของเกษตรกรมากที่สุด เพื่อบรรเทาความเดือดร้อนจากผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ควรมีหลักประกันความเสียหาย ควรสนับสนุนให้เกษตรกรมีเงินทุนในการประกอบอาชีพทั้งอาชีพในภาคเกษตรและนอกภาคเกษตร ส่งเสริมเกษตรกรให้มีความมั่นใจได้ที่มั่นคง รัฐควรมีกองทุนฟื้นฟู กองทุนกู้ยืม มีแนวทางในการปลดหนี้ให้เกษตรกร ส่งเสริมการรวมกลุ่มประกอบอาชีพและเครือข่ายทางสังคม

2. ควรมีเครื่องมือและสิ่งอำนวยความสะดวกพื้นฐานในการประกอบอาชีพที่เหมาะสมและเพียงพอต่อความต้องการของเกษตรกร เพื่อให้สามารถรับมือกับการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศได้ รัฐควรสร้างโครงสร้างพื้นฐานที่เป็นปัจจัยพื้นฐาน ที่มีความสอดคล้องเหมาะสมกับบริบทของการทำการเกษตรในพื้นที่ลุ่มน้ำต่ำจั้น เช่น ระบบชลประทานที่ครอบคลุมทั้งพื้นที่ คลองส่งน้ำ ประตูนํ้า ระบบการหรือศูนย์เตือนภัยพิบัติในชุมชน ระบบให้บริการหรือศูนย์ข้อมูลสารสนเทศการผลิตทางการเกษตรในระดับตำบลหรืออำเภอ

3. ควรสนับสนุนและส่งเสริมการฝึกอบรมให้ความรู้แก่เกษตรกร ควรเผยแพร่องค์ความรู้ที่เกษตรกรเข้าถึงได้ง่ายและทั่วถึง โดยจะต้องคำนึงถึงศักยภาพที่แตกต่างกันของเกษตรกร และปรับใช้แนวทางเกษตรเท่าทันภูมิอากาศ และการทำเกษตรผสมผสานในหลากหลายรูปแบบเพื่อยกระดับรายได้ และลดความเสี่ยงในการผลิต

4. ควรส่งเสริมการรวมกลุ่มภายในชุมชน เครือข่ายระดับลุ่มน้ำ และเครือข่ายระดับประเทศ ให้กลุ่มต่างๆ นั้นมีประสิทธิภาพ ยั่งยืนและหลากหลาย เพื่อให้เกษตรกรมีพลังในการต่อรองและมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทุนทรัพยากรที่เป็นปัจจัยการผลิตในระดับชุมชน เช่น การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจเปิดปิดประตุนํ้าในช่วงฤดูน้ำหลากและฤดูแล้ง วิธีการส่งเสริมให้กลุ่มเกษตรกรและเครือข่ายเกษตรกรมีประสิทธิภาพ ยั่งยืนและหลากหลาย เช่น การส่งเสริมการเรียนรู้ด้านการผลิต ด้านการบริหารจัดการกลุ่มและเครือข่าย ที่ทำให้เกษตรกรสามารถรับมือกับการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศได้มากขึ้น

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยในครั้งต่อไป

1. ควรมีการศึกษาในลักษณะเดียวกันในพื้นที่ลุ่มน้ำต่ำจั้นในจังหวัดอื่นๆ เช่น จังหวัดสุพรรณบุรี และจังหวัดสมุทรสาคร

2. ควรมีการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพเจาะลึกกรณีศึกษากลุ่มเกษตรกรที่มีศักยภาพในการปรับตัวต่ำ

References

- Satyanurak, A., (2020). In the seminar "The world after COVID-19: a just transition for Thai agricultural society" at the 2020 Local Genetics Festival, Sustainable Agriculture Foundation (Thailand). Retrieved from <http://sathai.org/2020/07/02>
- Setthasirotan, B., (2012). Natural disasters and global climate change and food security. In Noppawan Siriwetachakun (ed.). Agricultural system reform for justice and food security. Bangkok: Phimdee Company.

- Watch, C., (2023). Historical GHG Emissions. Retrieved from <https://www.climatewatchdata.org/ghg-emissions?source=Climate%20Watch>
- IPCC. (2014). Climate Change 2014: Impacts, Adaptation, & Vulnerability. Report of the Intergovernmental Panel on Climate Change. Cambridge: Cambridge University Press.
- Ussasarn, K., (2012). Politics of Ducks Chasing Fields: Avian Flu Discourse and Farmers' Bargaining. (Master of Arts Thesis in Social Development). Chiang Mai: Chiang Mai University.
- Ministry of Agriculture and Cooperatives. (2020). Framework for promoting sustainable agriculture, Ministry of Agriculture and Cooperatives (2017 - 2021). Bangkok: Office of the Permanent Secretary, Ministry of Agriculture and Cooperatives.
- Sombunwit, N., (2011). Return life, return clear water to our Tha Chin River. Suphan Buri: Tha Chin River Conservation Club.
- Office of Agricultural Economics. (2022). Report on agricultural land use area in the province, year 2019. Retrieved from <https://www.oae.go.th/view/1/land-use>.
- Naksingh, P., et al. (2017). Rural transition and livelihood adaptation of farmers: A case study of "agricultural communities" in Nakhon Pathom Province, 40(2), 77-106.
- Thai Climate Justice for All. (2021). What is the situation of natural resources and the environment in 2021 and what will the trend be in 2022? In the Natural Resources, Environment and Food Security Situation Assessment Forum. Retrieved from <https://www.thaiclimatejusticeforall.com>
- UNFCCC. (2022). Documents and Decisions. Retrieved from <https://unfccc.int/decisions>
- United Nations Environment Programme : UNEP. (2008). Climate Change Adaptation and Mitigation in the Tourism Sector: Frameworks, Tools and Practices.

